

John Updike „Brasiilia“

Kirjastus „Ilmamaa“, Tartu, 2012

Kujutle, et lebad kõrvetava päikese käes lärmaka mereäärse metropoli plaažil koos kohalike senjoriitadega, sinu kahvatu nahk ettevaatlikult embamas säravat kiirgust. Kujutle, et kõnnid päevad ja ööd mahajäetud platool, ümberringi haigutamas mäed, kus *garimpeiro*'d aastakümneid lootustandvalt tööd rabasid teha. Kujutle, et oled ümbritsetud eksootilise loodusega, mis on sind oma ürgsetesse pihkudesse haaranud, samal ajal, kui su keha higi nõretab, su keel janust karedaks muutub ja iga õhusõõm, mis oma kopsudesse tõmbad, on lämbe ja niiske...

„Brasiilia“ on John Updike tohutult realistlik ja samaaegselt ulmeline romaan armastajatest, kelle joovastav igavene armastus ajab ka kõige kainema mõistusega lugejatel pea pöörlema. Tristan ja Isolde müüdist inspireerituna on J.Updike loonud intrigeerivad tegelased, kes ei kohku tagasi metsiku Brasiilia hirmuäratavate ohtude eest, kui elu keerdkäigud ja sügav armutung neid raskele rännakule sunnib.

Tristão ja Isabel kohtuvad noorukieas kuulsas Rio de Janeiro Copacabana ülerahvastatud rannas ja otsekohe süttib nende vahel suur kirk, mis on võrreldav lõõmava leegiga. Mustanahalise tumeda minevikuga Tristão ja noore rikkast perest pärit Isabeli suhe oli romaani tegevusaastatel, 1960-1990ndatel, enneolematu. Nende suveromanss ei jää üürikeseks, nagu võidakse arvata, vaid puhkeb õide juba peale esimest koosveedetud tundi. Isabeli väljavalitu ei avalda muljet neiu isale, kes teeb kõik endast sõltuva, et noorte suhe nurja ajada ja nad üksteisest lahutada, isegi kui Tristão peab sellepärast oma eluga maksma. Armunud ei näe muud võimalust, kui põgeneda türanniseeriva isa ängistavast haardest Brasiilia teistesse linnadesse ja viimaks tundmatule sisemaale, kus nad peavad panema oma grandioosse armastuse proovile.

Teose pealkiri tundub esmapilgul sisutühi ja evidentne, sest tegevus toimub Lõuna-Ameerika suurimas riigis Brasiilias, kuid see sümboliseerib midagi enam kui nime. Brasiilia ühiskonnas segunevad erinevad rahvad ja rassid, selle loodus on rikkalik ja ettearvamatu, Brasiilia on paik, kus tvilisatsioon vastandub puutumatu metsiku olustikule. „Brasiilia“ on kõikehõlmav teos, mille tegevuspaik ja sündmustik ei piirdu üheainsa punkti või aspektiga, vaid see hargneb üle otsatute avaruste ja läbi kannatuste kaugele välja.

Miljöö kujutamisel ei ole autor end tagasi hoidnud. Nauditavad detailsed kirjeldused elavad romaanis oma elu, omadussõnad või portugalikeelsete nimetuste kasutamine näitab, kui tähtis oli J.Updike'ile lugejatele meeldejäeva elamuse edasiandmine. Lugeses seda romaani tekib tunne, et oled ise selle petlikult utoopilise maailma osa, maitset iga maitset, haistad iga lõhna ja läbid sarnast teekonda armunutega. Isegi, kui ei tunne teosest erilist mõnu, on oma sõnavara võimalik täiendada mitmekümne sõna võrra. Tihti on kirjeldused liiga võikad ja deskriptiivsed, kõik tundub šokeerivalt ehe. Absoluutselt elulähedane „Brasiilia“ ei ole, sest kuna J.Updike romaan esindab maagilist realismi, on teoses ka seletamatuid sündmusi, mis on esitatud realistlikus kontekstis. Kõige olulisem ei ole loo esteetilisus, vaid selle realistlikkus, eelkõige inimese olemuse piiride kompimine ja ühiskonna valupunktidele tähelepeanu juhtimine.

Romaan viib korduvalt mõtted selleni, kas inimkond on tõesti nii jälestusväärne kui J.Updike seda kujutab ja kas inimeste ürgsete instinktide tõttu on meie käitumine loomalik.

Igapäevaselt ei tunnista me oma kohutavat loomust, varjates seda teiste ja iseenda eest, sest vahel on selle peale mõtleminegi liiga jõhker. Ükskõik kui palju ei väideta vastupidist, mõtleb inimene ennekõike enda ellujäämisele. Tristão ja Isabel töötavad mitu aastat kaevanduses, sest kauguses on peaaegu märkamatu lootuskiir, mis tugevdab nende usku, et jõuavad ükskord heale järjele. Selle nimel, et toit oleks laual ja riided seljas, müüb Isabel enda ihu ühtaegu kui Tristão end vaevab, töötades hullumiseni. John Updike tahab anda edasi sõnumit, kui väär on arvamine, et armastus on midagi, mis tuleb alati kergelt kätte ning millist hinda on inimesed valmis selle eest maksma.

„Brasiilia“ armastajate loo aluseks on legend Tristanist ja Isoldest, mis on lugu keelatud armastusest, müüt rüütlist ja printsessist, kes on jäägitult armunud ja kuigi ees on lõpmatult palju takistusi, ei värele nende sihikindlus ja tahtejõud ealeski, sest nad ei põiku kõrvale oma ühisest eesmärgist: armastus on ülim. Tristão ja Isabeli armastuslugu on kaasaegne versioon sellest muinasloost, mille on John Updike uskumatult elutruult ja oskulikult kandnud teose kaante vahele. Romaani peategelased mõistavad armastust kui midagi ebamaist, jumaliku. Nad on samaaegselt seksuaalsuhetes kõrvaliste isikutega, kuid omavahel koos olles tunnevad nad kõige selgemini armastuse ürgset väge, mis neid alati ühendab ja koos hoiab. J. Updike on tõstatanud romaanis esile konflikitse teema, kui seotud on omavahel hingeline ja kehaline armastus, kas on võimalik, et üks välistab teist ning kus on piir petmise ja truuduse vahel. Tristão ja Isabeli suhe on vägivaldne, emotsionaalselt ränk, ent kõige selle kiuste on nad kindlad, et on üksteise jaoks loodud. John Updike kirjutas: „Romantika toob paari kokku, aga realism on see, mis nad koos hoiab“. Armastajate vahekord ei kujuta mesimagusat ja naiivset armastust, vaid jahmatavat reaalsust: elus pole õnnelikke lõppe. On vaid üksikuid vastuvõetavaid.

Kuigi romaani paeluvaim ja kõige kummalisem sündmus on tingimata Tristão ja Isabeli rasside vahetus, jäi minule täiendavalt meelde teose lõpp. Tristão oli tundmatuseni muutunud: temast oli saanud rikas ja valgenahaline võimukas mees. Loo alguses oli ta räbalates noormees, kelle peamine eesmärk oli eluspüsimine. Irooniliselt tapsid Tristão'i tema endised saatusekaaslased. Nõia loits oli maagiline ja sõnulsetamatu, kuid romaani lõpp ei olnud ootuslikult üleloomulik, vaid traagiline. „Täna imet ei sünni“, sõnas John Updike romaani viimasel leheküljel, kui ahasuses Isabeli viimne soov, surra koos armastatuga, ei täitunud. Piir mõistuspärasuse ja väljamõeldise vahel on õbluke ja raskesti eristatav. Ma olen alati olnud veendunud, et kõik on võimalik, kui sellesse piisavalt uskuda, kuid elu ei ole muinasjutt.